

EWA RASZEJA
Instytut Ekonomiki Rolnej
Warszawa

KIERUNKI ROZWOJU ROLNICTWA BUŁGARSKIEGO PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ

Bułgaria jest krajem o wysokim procencie ludności zatrudnionej w rolnictwie. W 1910 roku ludność rolnicza w stosunku do całej ludności stanowiła 80,9%, w roku 1920 — 80,8%, w r. 1939 — 83,4%, a w roku 1955 oceniana jest na 68,8%¹.

* * *

Niewielka powierzchnia zajmowana przez Bułgarię (110 928 km²) charakteryzuje się ogromną różnorodnością warunków naturalnych.

Klimat Bułgarii wyrażany przebiegiem temperatur, wielkością i częstotliwością opadów, długością i intensywnością nasłonecznienia wykazuje duże zróżnicowanie. Większa część kraju ma klimat umiarkowany, kontynentalny, ale na południu kraju odczuwa się wyraźnie wpływy klimatu śródziemnomorskiego.

W dolinie Dunaju oraz w niektórych zachodnich rejonach kraju średnia temperatura stycznia spada do -2° , w częściach najdalej wysuniętych na południe podnosi się do $+2^{\circ}$.

Średnia temperatura najcieplejszego miesiąca lipca waha się w północnej i południowej części kraju w granicach $+23^{\circ}$ do $+25^{\circ}$. Wysokie temperatury letnie przy długotrwałym okresie bezmroźnym (7—8 miesięcy w rejonach równinnych południowej Bułgarii i 6—7 miesięcy w części północnej) stanowią sprzyjające warunki dla uprawy wielu roślin wymagających dużych ilości ciepła. Roczna ilość opadów atmosferycznych waha się w granicach 650 mm, rozmieszczenie ich jest jednak bardzo nierównomierne. Największa ilość opadów przypada na tereny górskie sięgając 800—1000 mm. W rejonach równinnych kraju na Nizinie Dunaju, Nizinie Frankońskiej ilość opadów zmniejsza się i wynosi 500—600 mm. A zatem tereny nizinne Bułgarii charakteryzują się najwyższymi temperaturami, najdłuższym okresem bezmroźnym, najżyźniejszymi glebami ale i jednocześnie dysponują najmniejszą ilością opadów. Rozkład opadów w czasie powoduje, że wiosną i w pierwszej połowie lata (kwiecień, maj, czerwiec) zwyżce temperatury towarzyszy

¹ Według danych Centralnego Urzędu Statystycznego.

zwiększająca się ilość opadów. W ostatniej dekadzie lata dalsza zwyżka temperatur przebiega przy zmniejszającej się wielkości opadów. Takie rozłożenie opadów w warunkach silnego parowania w drugiej połowie lata przyczynia się do zakłócenia normalnego rozwoju roślin. W latach susz¹ zakłócenia te są znacznie poważniejsze, dlatego też w celu uzyskania wysokich i stałych plonów konieczne jest nawadnianie.

Rezultatem rzeźby terenu i warunków klimatycznych są typy i rozmieszczenie gleb. W Bułgarii, z punktu widzenia rodzaju występujących gleb, wyróżnić można trzy typy rejonów.

Do grupy pierwszej zaliczyć należy Nizinę Dunaju, gdzie wyraźnie występuje kompleks czarnoziemów typowych. Są to gleby najżyźniejsze, nadające się do uprawy roślin o dużych wymaganiach glebowych (burak cukrowy, pszenica). Na południe od Starej Góry, z wyjątkiem partii górzystych, ciągnie się pas gleb brunatnych oraz czarnoziemów osadowych zwanych po bułgarsku „smolnicami”. Trzecią grupę stanowią rejon górskie, dla których charakterystyczne są gleby brunatne wysokogórskie i gleby „górskie darniowo-łakowe”.

Przeważającą część powierzchni Bułgarii stanowią góry i tereny podgórskie. Ziemię użytkowaną rolniczo stanowią mniej niż połowę całej powierzchni. W 1896 roku powierzchnia użytkowana rolniczo stanowiła 36,6% ogólnej powierzchni, w 1910 — 40%, a w 1957 r. 43,1%.

Obecnie możliwości zwiększenia powierzchni użytkowanych rolniczo są bardzo ograniczone. Na odwrót, w pewnych rejonach kraju można zaobserwować tendencję zmierzającą do zmniejszenia powierzchni użytkowanych rolniczo, w konsekwencji szeroko występującego zjawiska erozji.

Spośród wielu problemów rolnictwa bułgarskiego na czoło wysuwa się sprawa efektywnego zatrudnienia całej ludności rolniczej i zapewnienia radykalnego wzrostu stopy życiowej chłopów. Według danych spisu z 1956 roku, na ogólną liczbę 7 614 tys. mieszkańców Bułgarii ponad 5 000 tys. utrzymywało się z rolnictwa. Na jednego mieszkańca wsi przypada średnio 0,95 ha ziemi uprawnej. Zdolny do pracy mieszkaniec wsi zatrudniony jest przeciętnie 150—200 dni w roku (efektywnie), jest to zatem zatrudnienie niepełne. Przemysł bułgarski nie odczuwa w chwili obecnej braku rąk do pracy i nie jest w stanie nadal wchłaniać potencjalnej nadwyżki siły roboczej istniejącej na wsi.

Ekonomiści bułgarscy wychodzą z założenia, że możliwości bardziej efektywnego zatrudnienia ludności wiejskiej kryją się w samym rolnictwie, w jego intensyfikacji. Głównym kierunkiem intensyfikacji rolnictwa Bułgarii jest obecnie wydajne zwiększenie areału upraw wymagających większego nakładu pracy i przynoszących większe dochody. Taki kierunek intensyfikacji uzasadniony jest właściwościami klimatycznymi i glebowymi kraju, jak również tradycjami rolnictwa bułgarskiego.

Realizacja tak szeroko rozumianej intensyfikacji możliwa była tylko po przeprowadzeniu socjalistycznej przebudowy rolnictwa. Struktura agrarna Bułgarii przed kolektywizacją charakteryzowała się ogromnym rozdrobnieniem. Ilustruje to tabela 1.

¹ Suszą nazywany jest okres, kiedy opad dobowy nie przekroczył 2 mm.

Tabela 1

Indywidualne gospodarstwa rolne według wielkości

Gospodarstwa według powierzch- ni ogólnej w ha	1926		1934		1946			
	gospo- darstwa małe	powie- rzchnia	gospo- darstwa	powie- rzchnia	bez południowej Dobrudży		z południową Dobrudżą	
					gospo- darstwa	powie- rzchnia	gospo- darstwa	powie- rzchnia
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Do 1	11,9	1,0	13,5	1,3	14,9	1,7	14,4	1,6
1—5	45,1	22,6	49,6	28,7	53,7	35,8	52,7	33,8
5—10	28,0	34,5	26,2	36,9	24,5	39,3	25,3	38,6
10—20	12,6	29,3	9,2	24,3	6,2	18,6	6,8	19,5
20—30	1,8	7,3	1,1	5,2	0,6	2,1	0,7	3,5
30—50	0,5	3,3	0,3	2,0	0,1	1,0	0,1	1,5
50 i więcej	0,1	2,0	0,1	1,6	0,1	0,7	0,0	1,5
Łącznie gospodarstw hektarów (w tys.)	750	4291	884	4368	1039	4436	1095	4894

Dane przedstawione w tabeli 1 informują o niezwykle szybkim procesie rozdrabniania gospodarstw. Liczba gospodarstw wynosząca 750 tys. w 1926 r. wzrosła do 884 w 1934 r. i do 1039 w 1946 roku. Proces rozdrabniania gospodarstw zachodził w warunkach głodu ziemi, wysokiego przyrostu naturalnego oraz słabego rozwoju przemysłu nie mogącego wchłonąć nadwyżki siły roboczej istniejącej w rolnictwie.

Różnice pomiędzy poszczególnymi rejonami w rozmiarach gospodarstw nie były znaczne. Tylko południowa Dobrudża wyróżniała się większymi rozmiarami gospodarstw. W tej części rozdrobnienie gospodarstw nie było posunięte tak daleko jak na pozostałych obszarach Bułgarii.

W 1934 r. 22,7% ogólnej ilości gospodarstw nie posiadało siły pociągowej, 58,4% gospodarstw przy uprawie gleby stosowało drewniane sochy, 30,2% dysponowało konnymi pługami, a tylko 0,32% gospodarstw posiadało pługi traktorowe.

Drobne i średnie gospodarstwa stanowiące 90% ogólnej masy gospodarstw nie stosowały nawozów mineralnych. Przeprowadzone badania wskazują, że praca osób zatrudnionych w rolnictwie wykorzystana była efektywnie w 52%, a w niektórych sezonach w 30%.

W 1945 roku zostaje przyjęte postanowienie o organizacji spółdzielni produkcyjnych (Trudowije Kooperatywnije Zemledelskie Stopanstwa — TKZS).

W marcu 1946 r. przeprowadzona została reforma rolna, w myśl której prywatne posiadanie ograniczono do 20 ha ziemi użytkowanej rolniczo, w południowej Dobrudży do 30 ha.

W procesie kolektywizacji poważną rolę odgrywa tradycja spółdzielczości w rolnictwie — jeszcze przed wojną powstało 19 spółdzielni rolniczych, których członkowie wykonywali wspólnie prace w polu. Ponadto

wieloletnie i bogate tradycje ma w Bułgarii spółdzielczość spożywców na wsi.

Spółdzielnie bułgarskie są gospodarstwami kolektywnymi najbardziej zbliżonymi do radzieckich kołchozów. Różnica polega na tym, że w TKZS ziemia pozostaje własnością członków spółdzielni i pobierają oni z tego tytułu określoną rentę niezależnie od ilości wypracowanych dniówek. Wielkość renty regulowana jest w zależności od decyzji i zasad przyjętych w statucie TKZS. Na przestrzeni ostatnich lat udział dochodów wypłacanych na podstawie ilości i jakości włożonej ziemi wykazywał stałą tendencję malejącą.

Tabela 2
Dochód roczny na jednego zdolnego do pracy^a

Lata	Za pracę (w lewach)	Za pracę i ziemię (w lewach)	Dochód za ziemię w %
1951	2 680	3 469	22,74
1952	1 552	1 939	19,93
1953	2 103	2 501	15,93
1954	1 903	2 172	12,29
1955	2 764	3 059	9,54
1956	2 577	2 841	9,32
1957	3 808	3 042	5,78
1958	3 497	3 566	1,96

^a Na podstawie rocznych sprawozdań TKZS

Uspółdzielczenie rolnictwa w Bułgarii nie przebiegało równomiernie. Dane o rozwoju spółdzielczości produkcyjnej w Bułgarii przedstawia tabela 3.

Tabela 3
Niektóre dane o rozwoju spółdzielczości produkcji w Bułgarii

Wyszczególnienie	1947	1949	1950	1955	1956	1958
Liczba spółdzielni	439	1600	2608	2735	3100	975 ^a
Liczba gospodarstw w spółdzielniach (w tys.)	44,1	156,5	537,0	591,0	911,0	.
Powierzchnia uprawna w spółdzielniach (w tys. ha)	180	551	2192	2582	3522	4395
Średnio na jedną spółdzielnię przypada ziemi uprawnej (w ha)	328	344	843	944	1161	4505
Procentowy udział gospodarstw zrzeszonych w spółdzielniach w stosunku do ogólnej liczby gospodarstw w Bułgarii	4,4	14,2	48,9	54,0	77,0	98,0
Procentowy udział powierzchni uprawnej w spółdzielniach produkcyjnych w stosunku do całej powierzchni uprawnej Bułgarii	3,8	11,2	44,2	63,0	78,0	93,0

^a Liczba zarejestrowanych spółdzielni uległa zmniejszeniu w wyniku łączenia mniejszych jednostek w większe gospodarstwa.

Do roku 1949 spółdzielnie produkcyjne powstawały w większości wypadków samorzutnie. W latach 1949—1950 nastąpił nagły skok ilościowy w kolektywizacji wsi. Doszło wówczas do poważnych wypaczeń wynikających z nieprzestrzegania zasad dobrowolności. Wskutek forsowania zbyt szybkiego tempa kolektywizacji wiele nowych gospodarstw spółdzielczych znalazło się w trudnej sytuacji gospodarczej.

Poczynając od roku 1951 KC BPK i Rząd podjęły szereg uchwał potępiających metody przymusu w kolektywizacji i wydały im energiczną walkę. Nowopowstającym spółdzielniom państwo przyszło z poważną pomocą finansową, wzrósł stopień mechanizacji upraw dzięki importowi maszyn z ZSRR i uruchomieniu produkcji krajowej. Przedsięwzięcia te zapobiegały załamaniu polityki uspołdzielczania w wyniku poczynionych wypaczeń.

W ciągu następnych pięciu lat (1951—1955) ilość uspołdzielczonych gospodarstw chłopskich wzrosła zaledwie o 5%. Zahamowanie to było wynikiem poprzednio poczynionych błędów, obiektywnie jednak stanowiło zjawisko pozytywne pozwalające na umocnienie gospodarze nowo powstałych spółdzielni. Okres od roku 1951 określa się w Bułgarii jako trzeci etap kolektywizacji. Stosowanie metod przymusu nie jest charakterystyczne dla tego okresu. Główny nacisk kładzie się na kampanię polityczną i propagandową. Czwarty i ostatni etap doprowadził w 1959 roku do całkowitej prawie kolektywizacji rolnictwa bułgarskiego.

W chwili obecnej naczelnym zadaniem jest szeroko rozumiana intensyfikacja produkcji rolniczej.

W związku z tym, przed bułgarskim kierownictwem gospodarczym stanęły trzy podstawowe zadania:

- 1) znacznie zwiększyć zużycie nawozów sztucznych,
- 2) rozszerzyć powierzchnię nawadniania,
- 3) podnieść stopień mechanizacji rolnictwa.

Interesujące są zachodzące zmiany strukturalne w produkcji roślinnej i zwierzęcej. Zmiany strukturalne w produkcji roślinnej znajdują wyraz w zmianach struktury powierzchni zasiewów — w zwiększeniu zasiewów roślin przemysłowych, pastewnych i warzyw. Pewną ilustracją tych przeobrażeń na przestrzeni ostatnich lat dwudziestu są dane zawarte w tab. 4.

Istotna zmiana nastąpiła w okresie powojennym w strukturze użytków. W latach 1950—1958 uległa zmniejszeniu powierzchnia trwałych

Tabela 4

Dynamika zmian w wykorzystaniu ziemi w Bułgarii

Rok	Zbożowe	Przemysłowe	Warzywa	Plantacje wieloletnie (winnice, sady, krzewy jagodowe)	Mieszanki traw i motylkowe	Trwałe użytki zielone	Czarny ugór
1939	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1945	84,5	77,9	135,3	111,2	131,8	93,9	128,5
1950	95,5	153,5	193,1	111,0	131,2	100,9	64,9
1958	80,5	136,9	254,2	156,4	192,6	80,5	62,1

użytków zielonych na korzyść gruntów ornych. Fakt ten znajduje swoje wytłumaczenie przede wszystkim w dążeniu do racjonalizacji gospodarki paszowej zmierzającej do uprawy roślin dających najwyższe zbiory jednostek karmowych z hektara. Ograniczeniu uległa produkcja siana przy równoczesnym rozszerzeniu produkcji kiszonek.

W strukturze zasiewów zwraca uwagę poważny wzrost powierzchni zajmowanych przez uprawy pracochłonne. Pomimo znacznego wzrostu upraw pracochłonnych (warzywa o 154,2%, uprawy przemysłowe o 36,9%) udział ich w stosunku do całej powierzchni uprawnej jest jeszcze nieznaczny (tabela 5),

Tabela 5

Udział niektórych upraw w strukturze zasiewów w %

Rok	Zbożowe	Słonecznik	Bawełna	Tytoń	Burak cukrowy	Warzywa ^a
1939	82,3	4,7	0,4	1,1	0,4	0,6
1945	78,2	4,8	1,4	1,4	0,9	0,7
1950	73,3	4,9	2,5	2,1	1,4	0,9
1958	71,9	5,3	1,8	2,8	1,5	1,8

a) bez ziemniaków i upraw basztanowych (kawony, melony).

Uprawa ziemniaka odgrywa w rolnictwie bułgarskim minimalną rolę. Ziemniaki uprawiane są prawie wyłącznie w formie odmian jadalnych i przemysłowych. W żywieniu trzody chlewnej i bydła nie stosuje się ziemniaków prawie zupełnie.

Niski stosunkowo udział upraw pracochłonnych w strukturze zasiewów występuje szczególnie wyraźnie, jeśli się weźmie pod uwagę sprzyjające warunki klimatyczne i glebowe dla ich uprawy oraz niewykorzystane w pełni rezerwy siły roboczej. Ilustracją tego jest zestawienie udziału poszczególnych upraw w powierzchni użytkowanej rolniczo, w wydatkowanej pracy oraz w uzyskiwanej produkcji globalnej (tab. 6).

Struktura zasiewów ulega poważnemu zróżnicowaniu w przekroju regionalnym. Głównymi dostawcami produkcji towarowej zbóż są pół-

Tabela 6

Udział poszczególnych upraw w powierzchni użytkowanej rolniczo w nakładach pracy i w wartości produkcji globalnej (w % — rok 1958)^a

Wyszczególnienie	Powierzchnia użytkowana rolniczo	Nakłady pracy	Wartość produkcji globalnej
Zbożowe	62,5	20,6	38,4
Przemysłowe	12,1	15,8	18,3
Warzywa	2,3	6,9	8,0
Silosowe	10,2	2,6	3,3
Uprawy wieloletnie	5,9	6,2	11,3

^a Materiały i szacunki Instytutu Ekonomiki Rolnej w Sofii.

nocno-wschodnie rejony kraju (w Kolarowgradzie, Warneńskim, Rusenskim okręgu skupia się około 30% zasiewów zbóż Bułgarii). Wymienione tereny zaopatrują w zboża deficytowe okręgi na południowym-zachodzie kraju (Sofijski, Błagojewradski, część górzystą Płowdiwskiego i Chaskowskiego okręgu). Łącznie obszar północnej Bułgarii dostarcza ponad trzy piąte produkcji towarowej ziarna. O tempie wzrostu produkcji wybranych upraw rolniczych informuje pośrednio tabela 7. Dodać jeszcze należy, że globalna produkcja rolnicza w mln lewów (w cenach 1956 r.): w 1939 roku ustanowiła 11 947, w 1949 — 10,112, w 1952 r. — 11 760, w 1956 r. — 12 732, w 1957 — 14 770.

Tabela 7

Dynamika produkcji wybranych upraw rolniczych (w tys. ton)

Wyszczególnienie	Średnia roczna produkcja w latach 1949—1952	Średnia roczna produkcja w latach 1953—1957	1958	Wskaźnik dla 1958 r. (1952=100)
Zboże konsumcyjne	2022	2165	2503	121,4
w tym pszenica	1778	2000	2328	114,2
Zboże paszowe	1313	1813	2164	167,1
w tym kukurydza	777	1186	872	179,1
jęczmień	348	427	442	103,0
Fasola	64	86	58	181,3
Słonecznik	184	224	222	120,6
Tytoń	46	53	76	185,4
Burak cukrowy	512	872	887	232,8
Pomidory	152	294	461	214,4
Ziemniaki	260	296	246	91,8
Winogrona	512	481	834	211,0

W chwili obecnej w porównaniu z okresem przedwojennym, z mniejszej powierzchni uzyskiwana jest większa ilość zbóż dzięki znacznemu wzrostowi plonów.

Tabela 8

Plony wybranych upraw (w q/ha)

Lata	Pszenica	Żyto	Kukurydza na ziarno	Burak cukrowy	Ziemniaki
1965—1909	9,0	8,5	9,7	136,7	36,8
1920—1924	8,4	7,4	8,8	129,7	35,6
1929—1941	11,6	10,1	12,0	161,4	59,0
1952—1957	14,3	10,1	14,2	161,8	80,4
1958	16,4	9,2	16,0	142,4	76,0

Plony podstawowych upraw zbożowych uległy na przestrzeni ostatnich lat znacznemu wzrostowi. Niemniej jednak zbiory w poszczególnych latach ulegają silnym wahaniom, w szczególności w wyniku warunków

klimatycznych (niedostateczna ilość wilgoci w glebie w okresie wegetacyjnym).

Zwiększenie powierzchni nawadnianych stanowi poważną rezerwę podniesienia plonów. W warunkach krajów o upalnym klimacie nawodnienie daje efekt niezwykle szybki, a także wyjątkowo silny, gdyż obok zwiększenia plonów pozwala ono na wielokrotny zasiew. Położenie nacisku na nawadnianie prowadzi nie tylko do wzmożenia wydajności. Poprzez umożliwienie dwukrotnej uprawy i zbioru, nawadnianie rozszerza pojemność efektywnego zatrudnienia rąk roboczych w rolnictwie.

Tabela 9

Powierzchnia nawadniana w Bułgarii

Rok	W hektarach	Wskaźnik wzrostu 1944 = 100
1944	35 700	100,0
1950	92 500	259,1
1952	200 400	261,3
1953	250 800	702,5
1954	269 300	754,3
1955	316 600	887,0
1958	430 200	1205,0
1960	480 600 ^a	1364,2 ^a

^a Plan

Rząd bułgarski przywiązuje duże znaczenie do sprawy zwiększania własnej produkcji nawozów sztucznych. Na ukończeniu znajduje się budowa wielkiej fabryki superfosfatów o zdolności produkcyjnej 400 tys. ton rocznie. Rozbudowane są także istniejące zakłady.

Obecnie na jeden hektar zasiewów przypada około 45 kg nawozów mineralnych w czystym składniku. Wielkość ta jest oczywiście niezadowalająca z punktu widzenia wymagań agrotechniki, niemniej postęp jest duży jeśli uwzględnić, że przed wojną na jeden hektar zasiewów przypadało średnio 0,5 kg nawozów mineralnych w czystym składniku.

W dziedzinie mechanizacji przestrzegana jest zasada, aby nie wprowadzać maszyn zastępujących jedynie pracę człowieka, a nie powodujących jednocześnie zwiększenia produkcji z jednostki obszaru. Wprowadzane są maszyny i narzędzia, które nie zmniejszając zapotrzebowania siły roboczej w gospodarstwie, podnoszą intensywność produkcji.

Wprowadzane są wszelkie formy przetwórstwa rolniczego podnoszące wartość produktu i zwiększające zatrudnienie. Produkcja rolnicza, a w szczególności polowa produkcja roślinna, ma charakter sezonowy. Część ludności rolniczej nie ma pełnego zatrudnienia w ciągu całego roku. Powoduje to z kolei mniejszą wydajność pracy, a co za tym idzie mniejsze zarobki. Dać pełne zatrudnienie w roku w warunkach przedludnienia rolniczego można tylko poprzez znalezienie pracy poza rolnictwem w sezonach martwych. Jest to droga przez rozwój sezonowego rzemiosła i sezonowego drobnego przemysłu na wsi. Poczynione obserwacje pozwalają na stwierdzenie, że zabiegi te są szeroko stosowane w rolnictwie bułgarskim.

* * *

Wartość produkcji zwierzęcej w ogólnej strukturze produkcji rolniczej szacuje się na 38%.

Tabela 10

Stan pogłowia inwentarza żywego w latach 1939—1959 (w tys. sztuk)
(dane na dzień 1 stycznia)

Lata	Bydło		Trzoda chlewna	Owce	Drób
	ogółem	w tym krowy			
1940	1 495	537	743	9 028	—
1949	1 783	703	1 078	9 266	11 380
1953	1 638	592	1 337	7 759	12 610
1958	1 442	547	1 993	7 742	14 302
1959	1 356	534	2 052	8 619	15 235

Dynamika pogłowia inwentarza żywego na przestrzeni ostatnich kilku lat ilustruje znane na ogół zjawisko, że w procesie kolektywizacji część chłopów przed wstąpieniem do spółdzielni zmniejsza ilość posiadanego inwentarza (dotyczy to w szczególności pogłowia bydła).

O produktywności inwentarza na przestrzeni ostatnich lat informują dane tabeli 11.

Tabela 11

Niektóre dane o produktywności inwentarza

Wyszczególnienie	1939	1948	1952	1957	1958
Przeciętny roczny udój od 1 krowy w litrach	450	403	438	922	1084
Przeciętna roczna liczba jaj od 1 noski w sztukach	73	74	75	77	77
Przeciętna roczna wydajność wełny od 1 owcy w kg	1,5	1,6	1,7	1,9	2,2

Niska produktywność inwentarza spowodowana jest głównie brakiem pasz, ponadto znaczna część krów użytkowana jest jako siła pociągowa. O możliwościach wzrostu w perspektywie informuje pośrednio wydajność uzyskiwana w państwowych gospodarstwach rolnych. Na przykład, przeciętny udój mleka od krowy był w 1958 roku trzykrotnie wyższy (3264 l.) niż średni w kraju. Podobnie wyżej kształtowała się wydajność uzyskiwana przez spółdzielnie produkcyjne — średni udój od krowy 1634 l.

Tabela 12

Produkcja mięsa, mleka, wełny, jaj w latach 1939—1958

Wyszczególnienie	1939	1948	1952	1957	1958	Wskaźnik 1958 1939=100
Mięso (tys. ton)	320	328	313	407	507	158,5
Mleko (mil. litrów)	669	733	619	885	976	145,9
Wełna (tys. ton)	13	14	13	15	17	130,8
Jaja (mln. sztuk)	774	633	750	871	901	121,1

Interesującego materiału dostarcza przeliczenie uzyskiwanej produkcji podstawowych produktów hodowlanych na jednostkę powierzchni oraz na jednego mieszkańca.

Tabela 13

Produkcja mięsa, mleka wełny i jaj w przeliczeniu na jednostkę powierzchni oraz na jednego mieszkańca

Wyszczególnienie	1939	1950	1953	1955	1956	1957
na 1 ha użytków rolnych						
Mięso (kg)	32	31	40	39	44	45
Mleko łącznie ^a (l)	191	177	174	199	208	231
Wełna (kg)	2,3	2,5	2,4	2,7	2,8	2,7
Jaja (szt.)	135	106	151	154	159	160
na 1 mieszkańca						
Mięso (kg)	26,7	23,8	28,4	27,4	30,3	31,2
Mleko łącznie ^a (l)	159	134	124	139	144	158
Wełna (kg)	1,9	1,9	1,7	1,9	2,0	1,9
Jaja (szt.)	113	81	108	107	110	110

^a W przeliczeniu na mleko o zawartości 3,5% tłuszczu.

W celach wzrostu produkcji hodowlanej podejmowanych jest aktualnie szereg przedsięwzięć:

1) Zmienia się strukturę hodowli drogą zwiększania udziału bydła, a w szczególności pogłównia krów.

2) Przeprowadza się racjonalniejsze rozmieszczenie inwentarza uwzględniając możliwości paszowe poszczególnych rejonów kraju.

3) Szczególną uwagę zwraca się na wzrost produktywności inwentarza.

LITERATURA

1. Bułgarskoto selskoto stopaństwo na nutjach socjalizma. Sofia 1957.
2. Bułgaria — izdatelstwo literatury na inostrannych jazykach. Sofia 1959.
3. Rajczew B., Lidzin M.: Strukturni promeni w selskoto stopaństwo pri narodnata wiaśc. Selskostopanskata Myśl nr 8, 1958.
4. Rajoni zemledelskiete kulturi w Bułgaria. Sofia 1948.
5. Rastieniewodstwoto w Narodna Republika Bułgaria, Sofia 1958.
6. Rozwicie ekonomiki stran narodnoj demokratii. Moskwa 1958.
7. Tichomirow B.: Socialisticzeskoje pierestrojstwo selskogo choziajstwa Bułgarii. Moskwa 1951.
8. Totew A.: Statisticzeskaja charakteristika bogarskoto selskoto stopaństwa. Sofia 1940.
9. Statisticzeskij spravocznik na Bułgaria. Sofia 1959.
10. Walew B.: Bułgaria. Moskwa 1957.
11. Ziwotnowodstwoto w Narodna Republika Bułgaria. Sofia 1958.